Tečaj XVII. **NOVICE** List 39.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 28. septembra 1859.

Gospodarske skušnje.

V jeseni z gipsom gnojiti je dobro.

Gips je posebno dober gnoj za deteljša, če se njiva ž njim le v deževnem vremenu posiplje. Če se pa primeri, da koj po tem, ko se je deteljše z gipsom potreslo, suho vreme nastopi, kar se rado spomladi pripetí, bo gips malo zdal ali celó nič. Ravno zatega voljo so umni kmetovavci skušali, z gipsom že pozno v jeseni, njive z deteljo obsejane, ker po navadi rado dežuje, potresati. Skušnje te so se posebno dobro obnesle, in sicer tako, da na tistih njivah, ktere so bile pred božičem z gipsom pognojene, je letos detelja za en čevelj večja zrastla, kakor na drugem kosu ravno tiste njive, ki ni bil z gipsom pognojen. — Kdor tedaj v jeseni že proti božiču deteljša z gipsom potresa, more gotov biti, da se mu bo drugo leto njiva bogato splačala, ker bo dovelj piče na nji nakosil.

Prav bi tedaj bilo, da bi se kmetovavci tega gnojenja bolj poprijeli kakor dozdaj; saj gips ni drag in na deteljšu veliko veliko zdá.

Kakošna voda se senožetim najbolj prileže?

Da je med vodo in vodo za namako senožet in travnikov velik razloček, je gotovo. Tukaj bomo le povedali, ktere vode so za namako senožet najboljše; te le namreč: 1) tiste, ki se iz vasí odtekajo; 2) tiste, ki pritekajo z dobro obdelanih krajev ali takih krajev, kjer veliko ljudí stanuje, posebno če tečejo s hribov in hribovitih krajev, kjer skor vsak dež polja, ceste, dvore itd. poplahnuje; 3) vsi tisti studenci, ki v apnénih in granitnih hribih izvirajo, če le niso tako apnéni, da bi rečí oskorjali; 4) vsi topli studenci, ktere razkrojene rudnine v sebi imajo. — Slabeje od imenovanih so pa te-le: 1) take vode, ki iz neobdelanih krajev, ali pa iz hrastovih in jelševih borštev pritekajo; 2) tiste, ki v pešenih krajih izvirajo. — Škodljive so: 1) studenci, ki v šotnih tléh ali mahovji izvirajo, ali pa če se šota in mah blizo njih vira nahaja; 2) voda, ktera rudni pesek, posebno svinčene rude ali druge ojstre ali razjedljive smetí iz fabrik donaša.

Živinozdravilske skušnje.

(Vprežni živini rane ozdravljati). Ogoljene in otisnjene rane se dajo vprežni živini kmali ozdraviti, ako se na nje, večkrat na dan, v svinjskem žolču namočene rutice pokladajo. Bolj ko je žolč star, koristneji je in rano poprej ozdravi.

(Zoper božjast pri prešičih). Živinski zdravnik Schlag je bolj mesnatih peres tiste rastline, ki se ji natresk, pri nas na Kranjskem naterst (sempervivum tectorum, Hauswurz oder Hauswurzel) pravi, kuhati dal in vodo tega zeliša nekemu prešičku povžiti, kterega je božjast tako vila, da se je mislilo, da mora poginiti. In to zdravilo se je pri prasetu tako dobro obneslo, da se je popolnoma ozdravilo in ga ni od tega časa božjast več napadla.

(Višnjevo mleko) je živinski zdravnik Uder največkrat pri kravah zapazil, ki so preveč deteljne klaje povžile. Marsikaj so ljudje že zoper to napako skušali, kar pa vse tako dolgo ni nič pomagalo, dokler niso jeli detelje s slamo in senom mešati in kravam pokladati, zraven tega pa živini encijana in kalmeža dajati.

Od kod je prišla naša živina?

Naši kraji niso skoraj ne eni naših domačih žival perva domovina. O domovini živali, ki jo zdaj domačo imenujejo, piše sloveči francozki naravoslovec Izidor Geoffroy-Saint-Hilaire sledeče:

Kosmopolitov, to je, žival, ktere bi živele v vsakem kotu sveta, ni ne med ribami ne med golaznimi; so pa med ptiči in sesavci, in skoraj večino teh nahajamo po celem svetu, posebno pa konje, goveda, ovce, koze, mačko in še celó prešiča, pred vsemi pa psa. Iz tega se vidi, da človek ne more, kakor bi hotel, jih sèm ter tjè prestavljati. Jutrove dežele, zlasti Azija, so perva domovina skoraj vseh takih žival, ktere so že davno davno krotke. Reči se smé, da so zavoljo tega najkoristneje, ker že tako dolgo človeku služijo. Med živalmi, ktere so bile najpred ukrotene, nahajamo zlo mnogoverstne plemena, kterih bi ne bilo poznati po njih pervotni divji podobi. Najbolj omikani narodi imajo največ plemen domačih žival, neomikani pa imajo večidel živino, ktera se malo loči od živine pervotne podobe, pa tudi malo različnih plemen imajo:

Slavni Geoffroy-Saint-Hilaire meni, da so imele živali svojo pervo domovine tako-le:

V Evropi so domá: beli zajček, gos, navadna raca, labud, ligurska in navadna bčela.

V Azii so domáin od tod so se po svetu razširili: pes, konj, osel, prešič, velbljud, dromedar, koza, ovca, govedina, cebu, bivol, severni jalen, tatarski bivol, arui, gaur; ptičev: golob, kokoš, navadni bazant (fazan), pav, gerlica, labudna gos, zlati bazant, sreberni bazant, bazant s kolarjem, židna gosenca, ricinova in ajlantova židna gosenca.

V Afriki so domá: mačka, podlasica, turška kokoš, kanaljčki, egiptiška bčela.

Amerika je pervotna domovina indiškemu prešiču, lami, alpaki, puranu, pižmovi raci, košenilski uši.

Po številu ima domačih žival svoje pervotne domovine v Evropi 6, v Azii 27, v Afriki 5, v Ameriki pa 6.

Od nove občinske ali srenjske postave.

Ljube „Novice!“ Pred 10 in 11 leti ste večkrat svojim bravcom kaj koristnega zastran političnih ali postavodajavnih rečí povedale. Zdaj se je zopet dôba odperla, ktera Vas vabi o zadevah obljubljenega novega organiziranja kako besedico spregovoriti, in gotovo so vsi vaši bravci takega beríla željni, kteri spoznajo, da marsikaj poprave potrebuje. Zatega voljo so nam tudi presvitli Cesar več prenaredb obljubili.

Najkrajša pot polajšanja bi sicer bila, ako bi se mogli davki, takse, štempeljni, percentvalne plačila itd. zmanjšati; al sami dobro vemo, da to se ne zgodí hipoma, kakor bi kdo hotel, in potreba je, pri pervi pičiči začeti nove uravnave.

Perva potreba je dobro podlago napraviti, in to je občinska ali srenjska ali soseskina postava. Cesarski patent od 24. aprila letošnjega leta nam je sicer na znanje dal osnovo občinske postave; al še le zdaj, ko je vojska potihnila, se morejo začeti pretresovanja zastran te postave na podlagi gori omenjenega cesarskega patenta, gledaje pa zmirom na različne deželne potrebe.

V pretresovanje občinske postave se zdaj sostavljajo komisije s pridružbo zvedenih in zaupnih mož pod predsedstvom deželnih gospodov poglavarjev našega cesarstva. Treba se nam tedaj zdi od volítev teh zvedenih ali zaupnih mož besedico spregovoriti.

Dobro nam je znano, da tudi pri izdelovanji dozdanjih poglavitnih postav so zaupni možje pomagali; al kakor se kaže, jo ti niso kaj dobro zadeli; zato je prenaredba potrebna postala. Že beseda dá, da zaupni mož mora zaupanje imeti, da bo to dobro opravil, kar se njegovemu obravnanju izročí. Občinska postava zadeva razmere občinske, to je, vse rečí za skupne zadeve, ki jih ona kakor skupščina in pa njeno ljudstvo ima. Občinska postava živo sega v blagor sosesčanov, zato je potreba, da imajo možje, ki se v posvetovanje občinske postave pokličejo, zaupanje po deželi.

Po kteri poti pa takih mož dobiti, ker niso volitve upeljane?

Ministerski ukaz veléva, da bodo deželni poglavarji take može volili; — nič nimamo zoper to; al le to želimo, da bi po takih segli, kteri pravo vednost in zaupanje po deželi imajo. Ako bi imeli deželno namestništvo (Landesvertretung), bi bilo kaj lahko, njemu volitev tacih zvedenih mož izročiti; pri pomanjkanji deželnega nadomestništva se nam pa zdí pripravno, da bi skupščine ali družtva nekoliko govoriti ali nasvetovati smele. Take nam znane družtva so: občinsko svetovavstvo (Gemeinderath) v Ljubljani, c. k. kmetijska družba in pa kupčijska in obertnijska zbornica v Ljubljani.

Mestni odbor bo prav prav dobro vedil, kdo je najbolj zveden v zadevah občinstva, in prosto bi se mu volitev izročila tako, naj naznanuje zvedence kakor hoče, če tudi niso mestni odborniki.

Kupčijska in obertnijska zbornica tudi sega v občinske zadeve, in tudi ona bi utegnila primerno število zvedenih mož v ta namen naznaniti.

Kmetijska družba je najstarejše in po svojih poddružnicah po deželi najbolj razširjeno družtvo. Pečá se sicer le s kmetijstvom in obertnijo, al za oboje je potreba dobre občinske postave, po kteri se ima boljšati stan in blagostanje prebivavcov dežele, ktere korenina so občine ali soseske. Ne bo tedaj kmetijska družba prestopila mejá svojih opravil, če nasvetuje tudi ona zvedence v imenovano komisijo.*)

Ne bodimo pri ti priliki zaspanci, če nam je pripuščeno očitno kaj svetovati, kakor vidimo in beremo v drugih novinah. Ne mislimo, da gré tukaj le za kake majhne prenaredbe! Sliši se, da vladarstvo želí deželne stroške pomanjšati, nekaj opravil cesarskim uradnijam odvzeti in jih občinam izročiti. Težko se bojo dobili med našimi sosesčani povsod možje, kteri bi nove opravila dostojno prevzeli; niso zato zadosti učeni in v uradniških opravilih dovelj izurjeni. Potreba bo zatega voljo dobrih, izvedenih uradnikov najeti in jim letno plačilo dajati — to pa bo seglo v žep prebivavcev; treba je tedaj, da čujemo in da se ob pravem času oglasimo, kako imeniten je poklic zvedenih mož o pretresu občinskih postav. Kteri hoče v tej reči svetovati, mora kaj več znati, kakor le z glavo kimati. On mora imeti lastnost zdravnika, bolezen spoznati, za ktero če zdravilo svetovati. Treba je, da svetovavec dobro, največ iz svoje lastne skušnje vé, kje da občino čevelj žuli; — treba je, da vé, kako ji pomagati; — treba je, da dokaže, zakaj da hira javno življenje soseskino, ker vladarstvo želí, overam blagostanja v okom priti in jih odpraviti; — treba je, da ima svetovavec gladko besedo brez razžaljivega pikanja, in serčnost brez serditosti pravico govoriti.

Dobili smo novo osnovo občinske postave od 24. aprila t. l.; al ta osnova je tako obširna in tako zamotana, da potrebuje velike umnosti, če jo hočemo dobro zapopasti. Na čelu nosi ustanovljenje grajšinske okolije. Ako bi tudi druzega treba ne bilo prenarediti, je že ta člen vreden zadosti, da se preudari: ali je primeren posebno naši deželi. — Naj nam bo pripušeno v tej zadevi svojo misel razodeti. Poprejšne grajšine so odpravljene z desetinami in davkom gosposkinim, in niso s kmeti v nobeni drugi zavezi, kakor v občinski. Župane so volili leta 1850 po novih občinah; volitev ni vselej vsem po volji bila; zlasti se je nekterim poprejšnim grajšakom kadilo, da jim je kak kmetijsk župan veljeval cesto posipati, da jim je vojake ukvartiral itd. Takrat je bila tlaka in desetina še tako živa v spominu, da obnašanje nekterih županov res ni takošno bilo, kakor ga spodobnost terja in je primerna predstojniku občine. Tedaj grajšakom ni bilo zameriti, da jih je težko stalo, se ravnati po dekretih županovih. Al zdaj je preteklo že deset let, — tlaka in desetina ste poravnane, in takrat napeta struna je zdaj dosti odjenjala, tako, da ob novih volitvah županov se je nadjati dosti večje prijaznosti med grajšaki in kmeti; tudi so naši kmetje že menda dosti prepričani, da je za župana kaj več treba, kakor le praznega šopiranja in bahanja. Upati tedaj smemo, da bojo nove volitve županov na vsako stran tako po volji, da se ne bo treba grajšakom sramovati biti udom kmetijških občin, pa tudi kmetom se ne bo merzilo do grajšakov, in tako ne bo treba odločiti nekdanje gosposčinske zemljiša iz zveze občinske.

Ker bojo mogle nove občine prevzeti nektere opravila cesarskih uradnij, bo potreba, da se več kmetiških občin ali srenj v eno veliko občino ali srenjo snide, zato ker po tem manj stroškov pride na vsakega sosesčana. Prav lahko se bo to na Krajnskem ravnalo, ker so bile nekdaj majhne komisijske okolice — kantoni imenovani — kakor: Goričane (Görtschach), Smlednik, Turn in pa Kaltenbrun, Ablah, Ig itd. Ko bi se vse občine po tej razmeri upeljale, bi bilo kaj prav, — kmetje bi doma opravljali svoje opravila in treba bi jim ne bilo, cele dní zgubovati za vsako majhno stvarco, za ktero se morajo zdaj pri daleč odločeni okrajni gosposki oglašati. Take velike občine bi stroške lahko zmagale, ktere bi mogli občinskemu uradniku ali oskerbniku plačati in tudi poprejšnim grajšinam bi bilo morebiti to tako po volji, da bi rade v taki občinski zavezi ostale. Če prav na drobno pomislimo, ne moremo tudi razumeti, kako bi se grajšinske okolije napravile? — Člen II. pravi: „da se napravijo grajšinske okolije, je treba, da posestniki nekdanjih gosposčinskih zemljišč prosijo za odločbo iz dosedanje občinske zveze“ itd. — Tukaj se govorí samo od zemljišč.

Na dalje pa pravi §. 1: „Občina (soseska, srenja, komun) je namenjena zato:

a) da skerbí in se poganja za notranje občinske rečí, to je, za vkupne zadeve, ki jih ona kakor skupščina in pa njeno ljudstvo ima, in kakor tudi
b) da opravlja tiste očitne (publične) rečí, ktere ji izroča postava ali kak poseben ukaz za vso občinsko okrajno“.

Tukaj se govorí samo od ljudstva. Nam se zdi, da se postava vselej le za ljudstva dajè, ne za zemljišča — in če se postave utičejo tudi zemljišča, se morajo le posestniki zemljišč po njih ravnati. Kaj pomaga tedaj, če se ločijo zemljišča grajšin iz zaveze občinske? Go-

*) Za krajnsko deželo je ta želja že izpolnjena. Poglejmo današnjega „novičarja“ iz Ljubljane. Vred.

sposčinske zemljišča ne leže vselej okoli grajšine — so raztresene po soseski in so dostikrat v drugih kantonih, kakor pa grajšina. Kaj bi pomagalo, če bi — postavimo — en travnik grajščine N., ker leži v drugem kantonu kakor grajščina sama, odločen bil iz zaveze ondotne občine, in če bi se reklo, da spada pod grajšinsko okolijo N. — zato ne bo ne ene bilke merve več zrastlo, ker travnik ne potrebuje občinske postave. Če pa občinske postave le zadevajo osebe (ljudstvo), je vprašanje, ktere osebe padajo pod grajšinsko okolijo? Gotovo le tiste, ktere stanujejo na grajšinskih zemljiščih, to je, rodbina in oskerbniki in posli itd. Al to bi ne bilo primerno, da bi posestniki sami čez sebe in svojo družino občinske postave izpeljevali; bili bi predstojniki in podložni ob enem.

Skušnja nas je že zadosti učila, da toliko težje so opravila, kolikor več se uradnije množijo. Poglavitna potreba pri vsakemu organiziranju je ta, da se vse v tak red dene, da vsaki človek sam po sebi vé, kterega sodnika ali uradnika si ima o tej ali uni reči poiskati. Ako ni to natanko razjasneno, je že zadrega; — koliko več težav je pa še tam, če se začnó sodnije ali uradnije med seboj pričkati, da ta ali una reč ne spada v njih opravilstvo. Dolgočasne pravde, veliki stroški, zgube mnogih dobičkov, obupanje in nejevolja ljudí so žalostni nasledki takih homatij. Ne zdí se nam koristno za pospeh občinskih opravil, ako bo prihodnjič ena soseska v sredi druge soseske — grajšinska občina v sredi kmečke srenje — skoraj se je bati, da se bodo pričele nove dozdaj neznane zadrege.

Pa tudi za očitne (publične) opravke ne more biti primerno, preveliko število občin narediti, in jih tako razkrojiti, da bi ena v drugi ležala. Če bo več občin, več bo treba pazljivosti, in uradnijam se bo napravilo s čuvajstvom toliko opravkov, kolikor jim jih hočejo za polajšanje vprihodnjič odvzeti in občinam nakloniti. Tako ne bo na nobeno stran nič pomagano; polajšanja opravil in pomanjšanja deržavnih stroškov ne bomo dosegli.

To so naše misli sploh v tej važni zadevi; razglasili smo jih samo iz dobre volje in pa zato, ker želimo, da bi se občinske opravila v tak red djale, da bi bilo za vse prav in da bi novo občinsko življenje tako napredovalo, da bi se po pravici moglo reči: Svobodna srenja je najbolja podlaga svobodne deržave! A.

Narodo- in krajopisje.

Otok Kerk. *)

Spisal J. Terdina

v odgovor gospodoma Vuku in Klunu.

(Dalje).

Zdaj bom govoril še o jeziku bodulskih avtohtonov — priseljencov ne poznam dosti, tudi sem že rekel, da se v govorjenji z drugimi čakavskimi Horvati do malega ujemajo. Ta jezik ni le imeniten sam po sebi, ampak za slovansko filologijo sploh, ohranivši marsikaj, kar se nahaja le v stari slovenščini. Razvitek mu se more v 4 dobe razdeliti — in vse te 4 dôbe živé, vsaka za se, še dan današnji. Perva dôba, najstareji tip kerškega jezika, se smé glagolska imenovati. Kakor drugim Horvatom se bere tudi Bodulom maša po horvaški; vse cerkvene bukve so pisane z glagolitskimi čerkami, ki so po novejih iznajdbah najstareji med Sloveni. Dolgo se je glagolitica čisto zanemarjala, in še dan današnji so nove glagolske bukve bele vrane. Vse cerkvene knjige so na Kerku silo stare, tudi mislim, da ni ene cele; kar so molji pustili, so pa „turisti“ in drugi taki umetniki pohabili. Jezik, ki je v teh bukvah, se ne razlikuje dosti od stare slovenščine. Stari duhovni se deržé zvesto glagolice, vse pojó le po horvaški, pa tudi na tihem horvaški tekst beró. Mlajim pa se glagolske čerke spotikajo, ker se v Gorici le v latinščini vadijo ter po horvaški samo pojó, beró, pa za se po latinski. Moram pa priznati, da je med najmlajimi duhovni nekaj prav verlih domorodcov in prijatlov glagolice, da se ji je vsakako boljši prihodnosti nadjati, saj so celó v oterpnjeni Dalmacii zadnji čas skerbno se z njo pečati začeli. Z glagolskimi čerkami se je na Kerku nekdaj vse pisalo, take stare pisma se še zdaj precej pogosto nahajajo. Jezik druge dôbe je ostal v pregovorih in narodnih pesmih, je dosti noveji od cerkvenega, pa ima vendar še mnogo form in besed, ki se zdaj več ne govoré. Pa tudi v sedanjem govorjenju je velik razloček; stari rod govori še čisto svoj boduljski dialekt, mlaji pa vse meša, od vseh sosedov novine sprejemaje. Starci na pr. pravijo samo: pri grade, mladina pa: pri gradu, pri gradi in pri grade, vse vprek. Stari rod ima še imperfekt in aorist, kakor pesmi, med mladimi pa se kaj tacega več ne sliši. Znamenje tretje dôbe je tedaj čist dialekt, ki je pa v besedah bolj reven memo druge dôbe; v 4. dôbi pa se stari jezik drobí, z drugo horvaščino, sèm ter tjè tudi z laščino se stapljaje. — Kerški jezik ima tri števila, kakor slovenski tedaj tudi dual. Narodna pesem ima:

Čerpala ju (vodu) je ljuba mâ — z nje prebelima rukama.

In zopet:

Dvi sta
Čèrni oči te,
Ona t' meni igrata
Kako, kako i dvi ribice
Kê sta na udice.

Mlaji pa duala ne govoré; pravijo zgol le: dva gradi; dva prijatelji su mi prišli. Deklinacija se razlikuje precej od serbske. Masculina imajo v lokalu *e*: bil sem u grad*e*, tako tudi ženske in srednje imena: u mest*e*, pri vod*e*. Ženske imena imajo v genitivu *i*: prinesi mi kruha i vodi; v vokativu *o* in *e* brez razločka: danico in danice, gospo in gospe; v instrumentalu: *om* še raje pa *on*: ribon, vodon. Čistega instrumentala mlaji nimajo, v narodni pesmi pa je:

Ja ću za tobon ribon (kakor riba) plavati.

V pluralu je tudi za možke imena nominativ enak akusativu, le da ima akusativ bolj dolg akcent, na pr.: Pozovi mi težakî, neprijatelj je oplinil mužî. Posebno imeniten je genitiv; Boduli ne pridevajo ne serbskega *a* ne slovenskega *ov*, ampak ostaja kakor v nominativu sing. s silno dolgim akcentom: mûž, prijatêlj, grâd, stôl, brêg, na pr. kadi je starih zîd, pelno je kleščâr (kjer je starih zidov, je dosti škorpijonov).

V lokalu je *eh*, na pr. pri susedeh, pri brodeh. Tudi ženske imena imajo v nominativu *i*, na pr. ženi su prišli, pa sèm ter tjè tudi *e*. V narodni pesmi je:

Pokle su prišli — silene sikire
kê su pobijali — sileni volovi (akus.).

Akusativ se ujema tudi tù z nominativom: rib*i* sem jel. Genitiv je kakor slovenski. Srednje imena se po možkih ravnajo, tla imajo še staro formo: na tloh. Pronomen je kakor slovenski; vendar ne pravijo nikoli v akusativu jih, sem jih vidil, ampak: je. Boduli imajo tudi stari pronomen *si* (hic); sega dne, sega jutra, se sploh govori; od tod prihaja tudi njihov siko in seliko (pri nas: tako in toliko). Taj rabijo včasi še po starem za ille: Ovaj težak dela, a taj raje spi, enak smisel ima tudi tako v pregovoru: al siko al tako (serbski: il ovako il onako). Adjektiv ima dolgo in kratko deklinacijo: prišel sem iz lepâ grada (aus einer schönen Stadt). Čuden je nominativ pluralis sèm ter tjè. V narodnih pesmih je:

Velike su noće — još veće dani
Dva goluba leteće

in celó v srednjem spolu se nahaja: beli jadrašca.

V lokalu pluralis je *eh*: v veleh brodeh; tudi v instrumentalu se sliši: z dobremi prijatelji. Pri številnih imenih je zapamtiti genitiv *sat*, nominativ sto, od tod: satnik (stotnik), in pa tisuč, ki ima vse tri spole: tisuć, tisuća

*

---

*) V poslednjem listu tam, kjer se popis Kerka začne, v 7. versti odzgorej namesto do leta 1799 beri 1797.

in tisuće. V glagolu ima Bodul marsikaj, česar ni v serbščini. Njegov kondicional je: bim (bin), biš, bi, bimo, bite, bi. V 1. osebi sedanjega časa ima še dostikrat u: viju (vidim), ginu, umiru. „Mišlju, ja mišlju, promišlju — kako bih ju ja probudil“ (Narodna pes.). V tretji osebi se še *t* nahaja

„Stoji*t* meni Verbniška — pod njon t' mi je vodniška
U lete je studena“
(Narodna pesem).

Razun futura: hoću jahati, se je ohranilo tudi: budu jahati.

Imperfekt in aorist imata včasi dolgo formo, kakor jo tudi nekteri Dalmatini pišejo, na priliko vijahómô (serb. vidjasmo) vijahótê; rekohómô, rekohótê. Čudna je forma: pospohótê (serb. pósusté) iz posuti, pospem. Pametiti je particip bišuć (od biti, sem) „dika ti za minulo i za bišuće“ („hvala ti za prejete in prihodnje dobrote). — Tudi v glasovih se ne ujema Bodul vselej s Serbom. Konsonantov *dj* i *št* nima, pravi *j* in šč, kakor Slovenci; svoj *ć* izgovarja dosti bolj mehko od Serbov. Na koncu slovke se tim *l* vedno v *o* omehčava: bio, imao; Bodul si je *l* ohranil, toda ga bolj debelo izgovarja, kakor bezjaški Slovenci, približevaje se Poljakom in Rusom. Kjer se je stari pologlasnik Serbom v *a* premenil, ali pa se *a* sam izcimil, govoré Boduli povsod *e*: den (ne dan), len, lonec, misel, sem rekel. Ostala horvaščina je v tem serbščini enaka. Posebno imenitno je, da je Bodulom vokal *l* ostal, k večemu mu kratek *e* spred stavijo: pln, peln (ne pun); slza, selza; plh, pelh; gltati; blha, belha (in bleha); slnce; vendar nikoli vlk, ampak le vuk, tudi ne hlm (kar se pa na Čresu tudi govori), ampak hlam. — Neizrečeno bogastvo je tudi v besedah med Boduli, najlepši še tù živé, kterim drugej sledu več ni. Za poljubiti (kušniti) imajo; lobzati, za plug verganj; za bliska se: maga; apno je klak, dekle golica (primeri češki: holka), morski pritok in odtok: plima in oseka itd. — Kar jez vem, Bodul ne poje rad, je bolj resnoben, Bodulke pa mnogo lepih narodnih pesem znajo in prepevajo. Napevi so vsem enaki, za me kaj žalostni. Vselej je refrên zraven: nina — ninaja — nina — nine, ki ga čudno zategujejo, da se ga tujec ne privadi lahko. Ta refren včasi celó sred besed dewajo. Tako na pr. je narodna pesem:

Sidili su Bosanke — pod gradom Dubrovnikom,
Sideć mi besijahu: — oženimo mi Marka,
Marka kraljevića — — —

Pa to pojo:

Sidili su Bosà — sa — ni — nanke
pod gradom Dubrovnikom.
Sideć mi besijà — ja — ni — nahu itd.

Junaške poezije Kerk nima, za pokušnjo nate tù lirično, ki je nekak v rodu naši slovenski o lepi Vidi:

Primorkinja konja jaše — i zlaćenu sablju paše
Nad Dunaj se naslonjaše — sama s sobon govoraše:
Mili Bože! lipa sem ti — lipa, bela i rumena
Tenka boka i visoka — nego nisem černa oka!
Da bim bila černa oka — tri bim gradi pomamila
I samoga Ali-bega — ali brajna ali njega.
To su čuli slugi Bega — ter su Begu povidali:
Ali Beže gospodine! — Vidili smo primorkinju.
Gdi dobroga konja jaše — i zlaćenu ćordu paše.
Na Dunaj se ogledaše — sama s sobon govoraše.
Mili Bože! lipa sem ti — lipa, bela i rumena.
Tenka boka i visoka! — nego nisem černa oka,
Da bim bila černa oka — tri bim gradi pomamila
I samoga Ali — bega — ali brajna ali njega.
Poslušajte slugi moji — dovedite primorkinju,
Mirit ćemo kosu ćordom — mirit ćemo kosu ćordom.
Ako j' kosa dalja ćorde — ostati će ona ovde
Ako j' kraća nego ćorda — bit će ljuba brajna moga
Mirili smo kosu ćordom — dalja j' kosa neg je ćorda
To je ljuba draga moja — to je ljuba draga moja.

Razun pesem pa imajo Boduli mnogo narodnih pripovedk. Omenil bom tù nekaj zgodovinskih in mitologičnih. Že sem pripovedoval, kako ima narod Frankopane še zdaj v spominu; ko so oni kraljevali, pravijo, je bil še Bog z nami; kar se je počelo, je vse od rok šlo; zadnjo Frankopanico imenujejo „dobro gospo“. Dokler je mogla, je popotovala peš po otoku, povsod pomagaje, zlasti pa sirot iskaje in jih s sabo v svoj grad jemaje, kjer so vse potrebno dobivale. Ko se je postarala, sta jo dva bela konja sèm ter tjè prepeljavala; dostikrat pa so tudi vidili, da jo je čudotvoren voz brez kónj sam ulekel. Ko je umerla, je vse žalosti onemoglo; vsi prijatli in služabniki so šli hitro za njo; belcoma se ni ljubilo več jesti, britko plakaje sta pri njenem grobu ostala in nazadnje poginila; celó trava se je posušila, kodar je pred ona hodila. Toda še po smerti se je nekterim dobrim ljudem prikazovala in pravijo, da se tudi zdaj še prikazuje, kot častitljiva, v černo oblečena žena, svojim ljubljencom pomagaje. Človeka pa ni strah, kadar jo zagleda, kakor ga je véš, kersnikov in drugih prikazen strah; ampak mu je nekak čudno sladko pri sercu, da ne vedoč po več let z njo hodi ter misli, da je komaj nekaj trenutkov pri nji bil.

Pomni se tudi bitev na grobniškem polji (1241?) med Tartari in Hrovati. Kakor strašen, čern oblak so pridivjali psoglavi Turki po zemlji in po zraku. Pobožni Frankopan jih je čakal s svojimi kmeti, ki nimajo druzega orožja kakor poljske pralice. Trikrat padejo kristjani v molitvi na zemljo. Po pervi molitvi se razdeli gora; v razpoklini se pokaže grobniško polje, obdano s stermimi hribi, polnimi nasutega kamenja, po drugi molitvi se premené pralice v ojstre sulice in po tretji prijezdi na ognjenem konji nebešk junak. Junak odbije psoglavskemu vojvodu, najhujemu veščaku, glavo; kmetje pa usipajo od strani s pečin na ajde kamenje, napadaje jih od spredaj s svojimi sulicami. Potokoma je tekla kri; vsi psoglavci poginejo, pa tudi mnogo kristjanov za vero umerje. Kjer je kerščanska kri tekla, je zdaj zeleno, rodovitno polje, kjer pa ajdovska, je kamnitna puščava.

O Krasu sem slišal to-le. Nekdaj je bil celi Vinodol lep, cvetoč raj, pa je imel čudnega gospodarja, ognjenega zmaja Negotina. Ta je stanoval daleč na nekem otoku. Le enkrat v letu je prišel v Vinodol po davek — po sedem čistih devic — in prejemši jih je dal kmetom bukve, v kterih je bilo vse zapisano, kdaj jim bo dež poslal, kdaj vročino in zopet zimo, kdaj naj sejejo, žanjejo itd. Poslušaje ga so živeli ljudje srečno in bogato. Enkrat so bili za zmaja zopet device pripravili, vsaki dan ga pričakovaje. Imeli so jih v nadstropji zaperte in sedem stražarjev iz Dobrinja jih varuje. Stražarjem je dolg čas, pa si napravijo igro. Postavivši po koncu dolgo sulico se skušajo, kteri jo bo preskočil. Bili so krepki, urni mladenči; preskočijo jo vsi od pervega do zadnjega. V poskoku vidijo skoz okno lepe device ter se va-nje zaljubijo. Kmali potem pride zmaj Negotin po davek. Devic ne dobi več čistih. Pa se razserdi in obleti z ognjenimi kreljutami Vinodol, požigaje stern, sadje, hiše in zemljo. Od tistih dôb je ta pokrajina pusta ostala, le z velikim trudom in z žulji se sèm ter tjè kaj prideluje. (Konec sl.)

Ozir po avstrijanskem cesarstvu.

V statističnem spisu „Allgem. Bevölkerungsstatistik“ od dr. Wappaeus-a beremo zastran obljudjenja našega cesarstva to-le:

V našem cesarstvu stanuje na 1 kvadratni milji v severno-izhodnih deželah po 2718, v južno-izhodnih po 2076 ljudí, v severno-zahodnih 4178, v južno-zahodnih pa po 3867, v sredi 2818; po srednji rajtengi v celem cesarstvu tedaj na vsaki štirjaški milji po 2449 duš (brez vojakov). Od leta 1818 do 1827 se je ljudstvo množilo v našem cesarstvu pri vsakih sto ljudéh nekoliko čez enega, od leta 1831 do 1856 pa čedalje manj. Prerajtano je po tem, da more število prebivavcov našega cesarstva čez 385 let še enkrat tolikošno biti kakor je zdaj, na Francozkem še le čez 405, v zedinjenih deržavah severne Amerike pa že čez 29 let, brez ptujih naseljencov. — Po

Wappäus-u pride v našem cesarstvu na nekaj čez 25 ljudí 1 novorojen otrok; med 29 ljudmí umerje 1, z mertvorojenimi pa pride na 30 ljudí 1 merlič.

Dopisi.

Iz Veprinca 4. sept. J. K. — V pondeljak 5. dan t. m. imela je mladež Rukavaške kaplanije, Kastavske plevanije ovoletni šolski izpit (izpraševanje). Medju 95 učenci ni bilo ne jednoga, da ne bi bil iz vseh v tej učivni razlaganih naukov dal na dano upitanje zadovoljnega odgovora. Serca vseh pričujočih gospodov in šolskih prijateljev bile so veselja ginjene, biti svedokom tako dobro naučene mladeži. Bog živi in uzderži mnogočastnoga gospodina kapelana in marljivega učitelja Osipa Janc-a zdravega in veselega, da bo mogel tudi vprihodnje napredovati svojo neutrudljivostjo v cerkvi in v školi.

Iz Gorice 21. sept. — Da so naši Latinci in Nemci z bogoslovci vred za letos še pred polovico avgusta svojo šolsko preskušnjo dostali in jo berž potem veseli vsak na svoj dom posmodili, je bravcem slovenskih časopisov dobro znano. Sicer pa največji del očitnih spraševanj v Gorici spada na mesec september. Spomnim tù samo treh, ki bi utegnile nad drugimi zanimiviše biti, in sicer toliko, kolikor se to na kratko dopovedati dá, da človek ni dolgočasen svojim bravcem. — 1. dan t. m. je bilo namreč spraševanje gluhonemov (mutastih) obojega spola. Zanimivo je to spraševanje gotovo vsacemu, ki se prepričati hoče, kako da se tudi gluhomutci dobro brati, lepo pisati, urno rajtati, keršanskega nauka in druzih potrebnih znanost naučiti dajo, se vé da po znamenjih njim lastnih. Marsikomu se te reve v serce smilijo, jih viditi, kako da se na uprašanja učnikov ali učnic tudi z jezikom odgovoriti napenjajo, čeravno sploh le malo razumljive besede ali marveč neprijetne glasove od sebe pèhajo. Na zadnje sta bližej pristopila pred poslušavce dva mala fantiča, ktera izmed 55 součencov in součenk najbolj čisto in zastopno besedo izgovarjata. Pogovarjala sta se o prihodnjih opravilih ob času šolskih praznikov, in to tako po domače in prijetno, da sta vse pričijoče do zdaj bolj v nesrečne gluhomutce zamišljene goste razvedrila in jih v smeh posilila. Sledilo je potem obdarovanje najpridniših. Delili so darila sami premilostivi knez in nadškof gg. Andrej, kterim so še kak srebern cvenk pridjali, kar je otrokom še najbolj dopadlo. Tud je bila v bližnji izbici marsikaka izdelana roba izpostavljena na pogled in v spričevanje, da se nekteri fantiči pod vodstvom domačega mojstra prav lepo mizariti, dekline pa od častitih šolskih sester zvunej šolskih naukov tudi prav čedno šivati, plesti in vezati (štikati) učijo. Iz letošnjega programa, kterega je častito vodstvo pri tej priložnosti na svetlo dalo, se razvidi, da je gluhomutnišnica zavolj potrebnih stroškov v dolg za 960 gold. 27 kr. zabredla, zavoljo kterega je treba bilo enega učnika odpustiti, novih rejencov pa za zdaj sprejeti ne premore. Vodstvo tega ljudomilega inštituta se toraj na dobrotne prebivavce cele primorske dežele obrača z milo prošnjo, naj bi to tako koristno in potrebno napravo v blagor svojih mutastih bratov po moči podpirati in ji iz pešajočega stanú na noge pomagati blagovolili. Bog daj, da bi te besede njegove ne bile klic upijočega v puščavi! — Poleg inštituta gluhonemov je naprava za male otroke (Kleinkinderbewahranstalt) do šestega leta, v skerb šolskim sestram izročena. Osnovala jo je, ravno bo zdaj leto in dan, blagorodna gospodična Matilda grofinja Koronin-ova, za šolo in blagor človeštva vsa uneta. Pri očitnem spraševanji otročičev iz te naprave, tudi 1. dan septembra popoldne, se je bilo za pervokrat prav obilno poslušavcov sošlo. Viditi in slišati, kako da se mali otročiči serčno obnašajo, pridno odgovarjajo in veselo prepevajo, je vse pričujoče goste z veseljem navdalo. Pridnejši so bili s primerjenimi darili razveseljeni. Posebna hvala gré častitim šolskim sestram, ki so se ž njimi celo leto trudile in ubijale; pokazale so pa tudi zdaj, da so za take naprave prav ugodne, in da so vsem otrokom, ki so jim v skerb izročeni, res ljubeznjive matere. To že tudi mali otroci spoznajo, ker se jih kot svojih lastnih mamk oklepajo. Želeti bi bilo, naj bi tem pobožnim, v šolstvu skoz in skoz izučenim sestram primožniši stariši svoje otroke v popolno izrejo izročevali. — 19. ravno t. m. pa je bila preskušnja v zavodu zanemarjenih otrok. Tudi ti otroci, 40 po številu, so pričujočim poslušavcom pokazali, da so se letos zlasti kaj pridno v šoli učili; zakaj odgovarjali so na vsako vprašanje prav dobro, posebno pa iz keršanskega nauka tako urno, da niso nobene dolžni ostali. Hvala v tem gré neutrudljivemu letošnjemu vodju, gosp. Antonu Kumarju, mlademu duhovnu, ki se z učnikom, M. Samcom vred, čeravno še z drugimi opravili preobložen, vendar s stanovitno serčnostjo za dušni in telesni blagor izročenih otrok poteguje. H koncu izpraševanja ustane eden teh fantičev, se gostom ponižno priklone in jim svoj in svojih tovaršev nekdanji in sedanji stan z ginljivo besedo pred oči stavi, in se vsem podpornikom serčno zahvaljuje tako, da so bili vsi pričujoči do solz ginjeni. Sledilo je potem obdarovanje najpridniših tudi po našem premilostivem nadškofu, ki so tudi po poprejšni navadi tega zavoda šesterim najpridnišim sreberne medalje na persi pripeli. Častiti gosti, med njimi tudi dva tuja imenitna gospoda, namreč prečastiti gosp. Novak, korar ljubljanski in blagi gospod Fulčini, deželni poglavar postavne modeneške vlade, kot vsi domači gospodje so popolnoma zadovoljni zavod zapustili. — Da je silno težka naloga take zanemarjene otroke tako otesati kakor bi se želelo in imelo, vsaki lahko spozná, če le premisli, da se ti otroci od jutra do večera zunej zavoda pri svojih mojstrih v delavnicah med delavci raznih rokodelstev znajdejo. — Kar bi se še vprašati imelo, je to: zakaj bi se ti rokodelski otroci, če se že z nemškim jezikom učijo, saj nekoliko tudi v slovenščini ne izurili, ki je v našem mestu toliko potrebna, ker se na tergu, v delavnicah, v štacunah, v vradnijah vedno s Slovenci sučemo? Res čudno je to, da se začetne šole nimajo za to, kar bi imele biti: za izučenje mladine v raznih za življenje potrebnih praktičnih vednostih v domačem jeziku, ampak da so le šole tujih jezikov!! — Sicer pa vsem takem in enakem napravam mnogo mnogo podpornikov želim, in blagor vsakemu človeku zakličem, ki ne samo za svojo mavho samopašno skerbí, ampak keršanske ljubezni do svojega bližnjega unet tudi v djanji kakor si bodi po svoji zmožnosti kaže, da mu je res mar na dušni in telesni sreči človeštva! J. Furlani.

Iz Idrije. — Popisov šolskih preskušinj in slovesnih šolskih sklepov so se bravci naših časnikov menda že tako naveličali, da se človek ne derzne več ziniti o tej reči, ako nima naznaniti kaj vse posebnega in res zanimivega. Taka pa je v vsakem oziru veselica, ki se že nekaj let napravlja v Idrii le samim šolskim obdarjencom (premijantom). Ker ta vsa posebna slovesnost še ni bila — kar jez vem — omenjena v nobenem slovenskem časniku, in jo tudi letos še zmiraj pogrešamo, ker je pretekel že cel mesec, kar je bila, naj omenim jez bivši priča kaj od nje. — Drugod je z zahvalno mašo in delitvijo šolskih darílí končana vsa slovesnost šolskega leta. V Idrii pa napravlja sedanji predstojnik tamošnega rudnika, v živo spodbudo šolarjev k pridnemu učenju in zglednemu obnašanju, leto za letom na svoje stroške javno in slovesno pogostbo šolskih obdarjencov „na zemlji“ — idrijskem „praterji“. S tem še posebnem poslavljanjem in gostovanjem pa blagi mladinoljub ne išče le samo še bolj uneti svoje izvoljence za stanovitnost, manj izverstne in zanikerne pa spodbadati v posnemo izverstnejih součencov, temuč hoče jim pri tej slovesni priložnosti sam in v pričo duhovske in svetne gospôde globoko v spomin in serce vtisniti marsikak velevažin nauk in opomin — ne

le za šolo, temuč za celo njih življenje. V kratkih pa zdatnih zdravicah jim priporoča zdaj ta zdaj uni kako drugo mladostno čednost, posebno pa — in ravno to je glavni namen te veselice — unema blagoserčni gostovavec že te mlade serca za hvaležnost, udanost in zvestobo do presvetlega cesarja, ki skerbí tudi že za nje še v njih otročjih letih po javnih šolah, kjer si naberajo potrebnih véd in znanost, s kterimi si bodo enkrat odrašeni kruha iskali. Ravno zato odložuje častiti gospod to veselico vselej na že bližno obletnico rojstnega dneva, da jo tako premení v dvojen praznik. Potem namreč, ko je bil veseli god že poprejšni večer v gledišu obhajan z navadnimi slovesnostmi, pa tudi z vso Idrijanom lastno priserčnostjo, nasledva popoldne še omenjena javna pogostba šolskih obdarjencov. Popoldne se zberó srečni izvoljeni ob napovedani uri na določenem kraji, in peljani od učnikov in učenic jih spremlja mestna glasba „na zemljo". Tukaj jih čakajo najpred mnogotere kratkočasnice, izmed kterih omenim le kaj mikavne vožnje na kroživnici (Ringelspiel). Med tem prihaja zmiraj le več radovidnih gledavcov, in vmes se vé da tudi presrečni starši in žlahta slavljencov. Kadar že vès prostor mergolí množice, se usedejo ovenčani fantiči in deklice za gostivno mizo. Krasno je pogernjena, s šopki cvetlic okinčena in z najokusnejimi jedmi in pijačami obložena. Vès čas med jedjo jim doné na ušesa veseli glasi kratkočasne muzike, in sam visoki gostovavec in še ena višjih gospá jim prijazno strežeta. Tù ima zdaj blagi mladinoljub zaželjeno in kaj ugodno priložnost, dajati svojim gostom sam in po druzih že pred omenjene nauke in opomine — važne za celo življenje. Mikavno je poslušati, kako jim vedó v jedernatih zdravicah vsak kaj druzega koristnega priporočati; pa je tudi zanimivo slišati, kako urno in umno jim mladina odgovarja v zahvalo in obljube, in kako pristojne zdravice tudi oni napivajo. S takim gostovanjem in vzajemnim pozdravljanjem napreduje veselica noter do mraka; takrat pa učniki in učnice peljejo svoje fantiče in deklice dobro pogostovane nazaj na dom, si gotovo zvesti, da nobeden izmed njih ne bo pozabil vse svoje dní tega za-nj tako veselega dneva, pa tudi ne opominov ne obljub prijetih in danih pri tej slovesni gostii „na zemlji". Slava velikodušnemu darovavcu tacih veselic, ki iz zgolj mladinoljubja žertvuje znatne stroške, da unema že mlade serca z ljubeznijo za Boga, cesarja in domovino! En šolnik.

Iz Železnikov 21. sept. Naj Vam naznanim tudi odtod, kako se nam poljski pridelki obnašajo. Ajda slabo zorí, akoravno je drugač lepa; pozna bo, pa bi utegnila prav dobra biti, ako ji slana kake škode ne naredí. Vsi drugi sadeži malo obetajo. Fežol nam je zlo suša pobrala; malo bo tudi korenja in zelja. Taka je tudi z repo. Podzemljice (krompir) letos ne gnjijejo, pa kažejo neko drugo čudno napako; izrašajo se namreč in poganjajo še v zemlji nov kal. *) Sadja se prav prav redko vidi; kdor ga kaj ima, sam ne vé, kako drago naj bi ga prodajal. Bčele pa so letos posebno dobro nanesle, že več let ne tako. Škoda, da je v najboljših dnevih vreme bčelicam neprijazno bilo; še veliko bolje bi bile. — Pretekli teden smo imeli dežja od sile. Že več let ni bila naša Sora tako strahovita kakor v saboto, 17. t. m. pa je napravila tudi v zaloški in soriški fari škode grozno veliko. Pobrala je nek blizo 1000 sežnjev derv. Še v Belem gradu bodo lahko kurili z njimi. V velikem strahu smo bili zavolj tukajšnih fužinskih jezov, pa so, hvala Bogu, brez škode ostali; le za en most je malo malo manjkalo, da ga ni odnesla. Potoki naših gorá so zlo malopridnega značaja. O navadnih časih komaj solzí mala vodica po njih strugi in goni z veliko težavo kak samoten mlin, o nevihtah pa narastejo tako, da jih je strašno viditi in privlečejo včasih kamnja in šute, da človek stermi, od kod se je vse to vzelo. — Še nekaj imam, kar nikakor ne smem in tudi nočem zamolčati. Ako se pelje človek od Škofjeloke proti Železnikom, vidi na več mestih cesto razširjeno, klance znižane, doline zasute. Mnogo od tega se je letos doveršilo; na enem kraji cesto od spomladi sem noter do zdaj popravljajo. Mislim, da mi naš spoštovani kantonski poglavar gospod J. Pajk ne bodo zamerili, ako jim za njih veliko cestno skerb tukaj izrečem očitno hvalo, ktero po vsi pravici zaslužijo. Od tistihmal, kar so za predstojnika v loškem okraji, so ceste skoz in skoz v takem stanu, da nič boljega od nobene velike ceste pričakovati ne moremo. *) — Druzih novost nimamo; toraj za danes z Bogom! J. Levičnik.

*) Taka je tudi pri nas v Ljubljani in marsikod drugod. Ne le da je krompir v zemlji že kalí poganjal, tudi mladih krompirčkov je že nastavljal. Huda letošnja vročina ga je presilila; komaj sam rojen je moral roditi že mlade. Vred.

Iz Ljubljane. Z velikim veseljem je tudi pri nas, kakor od več straní slišimo, vsak domoljub sprejel pismo, ki ga je novi gospod minister notranjih oprav zastran nove občinske ali srenjske postave poslal vsem gospodom deželnim poglavarjem, in kterega poglavitniše čertice smo posneli po „Wien. Zeitg." v današnjem „novičarji" iz Dunaja. Kdor vé, kako globoko v srečo in blagostanje vsakega človeka sega srenjska postava, ktera je v resnici podlaga cele deržave, bo pač tudi želel, da se ta postava osnuje tako, da more svoj cilj in konec tudi doseči. Zato je bila to kaj dobra misel novega gospoda ministra, da je grozno dolgi in težki razumljivi načert srenjske postave, ki ga je 24. aprila l. l. izdalo prejšno ministertvo, izročil od konca do kraja resnemu pretresu, in da je deželnim poglavarjem vseh dežel oblast dal, v ta namen si izvoliti zvedenih in odkritosernih mož iz različnih stanov, kteri bojo smeli naravnost reči, kaj je na omenjeni osnovi dobro, kaj pa ne velja nič in potrebuje premembe, da se doverši „prosta in lahko razumljiva postava". In če ktera postava mora kratka, prosta, lahko razumljiva biti, mora biti taka ta postava, ker zadeva preprostega kajžarja ravno tako kakor visokega gospoda. Kar je abecednik med bukvami, mora biti srenjska postava med postavami. Kdor misli drugač, kaže, da ne pozná ljudstva in da nikoli ž njim opraviti ni imel. Ker je, kakor smo rekli, gospod minister izročil pretres in predelovanje nove postave deželnim gospodom poglavarjem, je pa tudi očitno, kako imenitno nalogo so oni dobili s tem, da si volijo prave može v posvèt. Imena mož, ktere bojo v posvèt dežele srenjske postave (Landgemeindeordnung) volili naš gospod deželni poglavar, nam niso še znane, toliko pa vemo povedati, da jim je le za napravo dobre postave mar, ne pa za osebne zadeve, in ker hočejo odkritoserčno slišati želje in potrebe o srenjski postavi od več straní, so naročili tudi naši kmetijski družbi, naj jim nasvetuje šest mož, kteri so pripravni v to posvetovanje vzeti biti. Družba je to častno sporočilo se vé da berž in z veseljem spolnila. — Kakor je prestrašila nova postava zavolj vžitnega davka za vino naše Dolence, tako jih je razveselila novíca, da je ta dac do majnika prihodnjega leta odložen, ker vsak po tem odlogu upa, da se bo postava ta potem celó preklicala; sicer bi se res polovica naših vinorejcev mogla vinogradom odpovedati. Tak dac utegne, na priliko, v Rajnskih vinskih deželah primeren biti, kjer je vino po 12 do 15 gld., al za naše Dolence bi bila velika nesreča, če bi se moglo od vsakega vedra pridelanega vina zraven zemljišnega davka še kakih 75 krajc. vžitnega daca plačevati, vino naše pa le nizko ceno po 3 ali še celó po 2 gold. ima. Upamo tedaj, da po začasnem odlogu bode prišel popolnoma preklic.

*) Oj kako bi želeli tudi mi, da bi nam Ljubljančanom kdo cesto v Zalog popravil! Vred.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. Vsled lastnoročnega cesarskega ukaza se ima v kratkem komisija za obširne prenaredbe v davkovskih rečéh ustanoviti. Zbor ta bo obstal večidel samo iz takih ljudí, ki davke plačujejo in ki se bojo poklicali iz različnih dežel našega cesarstva; predsednik zbora bo grof Hartig, zbora vodník pa sekcijni glavar Kalchberg.

— Novi minister notranjih oprav, grof Goluhovsky je nedavno razposlal vsem deželnim poglavarjem pismo, v kterem jim naroča, naj na podiagi občinske ali srenjske postave, ki jo je prejšno ministerstvo izdelalo in 24. aprila izdalo, s pripomočjo zaupnih mož doveršijo kratko, priprosto in lahko razumljivo postavo. Gospod minister razločno pravi, da so pripušene bistvene prenaredbe omenjene osnove, ki ne šteje nič manj kakor 346 razdelkov, in ne le samo v to, kar zadeva srenjske opravila, smejo seči nasveti teh komisij, temuč še čez to, kar se namreč tiče naprave medsrednih, to je, med sosesko in med kantonske gosposke postavljenih oblastnij. Možje v posvet poklicani naj so taki, ki vživajo zaupanje ljudstva, pa zaslužijo tudi zaupanje vlade. Poslednjič priporoča minister hitro dognanje te rečí.

— Iz vsega se kaže, da smejo časniki zdaj nekoliko odkritoserčniše govoriti kakor poprej. Vredništva so z novim policijskim ministrom kaj zadovoljni, da jih je rešil stanú, s kterim tudi bravci niso mogli zadovoljni biti. Le pretresati tuje zadeve in govoriti o tem, kar se v Kinii in Sibirii godí, — o domačih rečéh pa molčati: je bila pač prebridka zaderga časnikom.

— Po višjem sklepu je tarifa za osvobodenje iz vojaščine za prihodnje leto 1860 na 1200 gold. novega dnarja določena.

— Za čas vojske najeti rokodelci se bodo 1. dan oktobra večidel spet iz vojaške službe izpustili. — Tudi ces. uradnikom, ki so za čas vojske kot oficirji stopili v armado, so že slovo dali z naukazom, naj se podajo spet v svoje prejšne službe nazaj.

— Vojaški časnik pravi, da v enem letu je 47 generalov za feldmaršallajtnante izvoljenih bilo, 100 oberstarjev za generale in 140 oberstlajtnantov za oberstarje, 75 feldmaršallajtnantov in generalov pa je v penzijon djanih.

— Višji ukaz od 15. t. m. dovoluje, da za živež vojakov se sme tudi ovčje meso namesto govejega rabiti, pa tako, da namesto enega funta govejega mesa se ima vzeti ovčjega 1 funt in 11 lotov.

— Vodstvo dunajsko-teržaške železnice naznanja, da od 1. oktobra naprej se bo tarifa za vožnjo blaga nekoliko premenila. Tudi iz tega naznanila se vidi, da je družbi malo mar, ljudstvu kakošno reč polajšati.

— Sliši se, da berž ko bo vreme pripustilo, bojo skusili novo znajdene balone, ki se dajo, kakor kdo hoče, vižati po zraku.

— Te dni smo brali, da je nekdo privilegij dobil na novo znajdbo vóz z dvema kolesoma, v ktere se kónj tako vpreže, da ne teče, kakor pri navadnih vozovih, pred vozom, ampak med kolesoma. Radovedni smo tak voz viditi, še bolj pa zvediti, čmu so taki vozovi.

Iz Tersta 20. sept. Bivši minister baron Bach se je danes popoldne na ladii v Jankin podal, da gré odtod v Rim, kjer bo novo službo avstrijanskega poslanca opravljal.

Iz Reke 20. sept. Hudi viharji so potihnili in lepo vreme je nastopilo, in tako bojo mogli naši ubogi kmetje malo mervico grojzdja potergati, ki ga jim je nesrečna bolezen še pustila. Ne pravim po krivici: ubogi kmetje, zakaj vsi naši primorci so letos v hudih nadlogah: vina malo, tudi krompirja ne dosti, koruze pa nič — kaj bo, kaj bo pozimi! Tudi tergovstvo hira.

Iz Českega. Iz Prage. Naša kmetijska družba je prejela od deželnega poglavarja povabilo, naj nasvetuje 6 zaupnih mož v komisijo, ki bo pretresala novo občinsko postavo.

— „Bohemia“ piše, da pervi letošnji sneg je že padel in sicer v českem gojzdu. Kakor je vreme zdaj, je bil ta sneg pač le sneg — od lani.

Iz Linca 18. sept. — V okolici Lambaha in Vöklabruka razsaja griža med mladimi in starimi tako hudo, da je za prihodnji teden napovedana birma odpovedana.

Iz Bocna v Tirolih 18. sept. — Spet nam je tertna bolezen grozno škodo napravila. Škoda, da je mnogo vinorejcov opustilo letos trosenje žveplenega prahú po grojzdji, ki se je sicer tako dobro skazalo.

Iz Zagreba. Vradni časnik „Agr. Ztg.“ je 23. dan t. m. prinesel oficiozno novico, ktera pravi, da ni res, da je učenje gimnazijskih naukov v domačem jeziku na ovére zadelo, — marveč le to je resnica, da je deželno poglavarstvo dotični ministerski ukaz gimnazijskim vodjem razposlalo, da se vestno spolni, kar oni ukaz veleva. Tedaj ni dvombe več, da bi nova postava le na papirji ostala, ampak spolnila se berž kolikor bo le mogoče po številu za izpeljavo ministerskega ukaza pripravnih učnikov.

Iz vojaške Granice. Koliko vojakov je dala vojaška Krajina (Granica) v poslednji vojski, nam pové „Militär-Zeitung“. Vojaška Krajina je imela namreč za vojsko popolnoma pripravljenih 43 batalijonov in 2 kompanij pešcov, 7 divizij serežanov na konjih in 7 divizij lahkih konjikov, 700 vojakov za topništvo in 21,000 za stražo na meji in druge službe v deželi. To vse skupej stori lepo število 78,000 vojakov. Ako pomislimo, da v celi Krajini malo čez 1 milijon duš živí, okraj enega regimenta pešcov pa navadno čez pol milijona ljudí obsega in iz njega le 8, k večjemu 9 tavžent mož v vojaščino vzame, bi bila imela vojaška Krajina po veliki rajtengi le 18 tavžent vojakov dati. Dala jih je pa štirikrat toliko. Vseh teh za vojsko popolnoma pripravljenih vojakovje izmarširalo 40 batalijonov in 2 kompanij pešcov, 700 kanonirjev in čez 200 serežanov; število serežanov in divizije lahkih konjikov je bilo polno, samo zavoljo tega niso izmarširali, ker njih oprava še ni bila dodelana. Graničarji, ki so šli v vojsko, so bili v čveterih armadah razdeljeni; al večina njih je bila pri četerti armadi na primorji. Iz tega se razume, da je bilo samo 13 batalijonov res v boji.

Iz Temešvara 19. sept. Ker je cena goveje živine tako padla, da je veliko mesarjev začelo goveje meso pod tarifo prodajati, so v sredi tega mesca tarifo tako znižali, da funt mesa v takih krajih, kjer se mora vžitni davek plačevati, sedaj veljá le 13 novih kr., drugod pa 12 krajc.

Iz Laškega. O laških zadevah se sliši iz Zürich-a, da bode kmali konec ondašnjega zbora, ker ne bo nič druzega doveršil kakor le dve rečí, namreč mejo lombardiško in dolg lombardiški; vse drugo se bo dogotovilo v kongresu, za kterega je nek kralj belgiški v Biaricu dobro mešetoval in 3 dní dalje tù ostal, kakor je izperva mislil. Kar se tiče tega kongresa, bo nek v Bruselji, in kralj belgiški mu bo predsednik. Ne bomo tedaj ponavljali praznih pravlíc, ki smo jih spet te dni na cente v časnikih brali; le to omenimo, da se še zmiraj govorí od novega etruškega kraljestva na Laškem in da za kralja tega imenujejo zdaj grofa flandriškega. Al vse to je dozdaj le govorica brez gotove podlage. Gotovo je le to, da je 24. dan t. m. tudi deputacija iz odcepljenih papeževih dežel se kralju sardinskemu Viktoru Emanuelu poklonila in ga prosila, naj dovoli tudi tem deželam, da se združijo s Sardinijo. Ker je deputacija ta že dolgo bila napovedana, se je veliko govorilo o tem, kakošen odgovor ji bo kralj sardinski dal, ker se je slišalo, da je cesar Napoleon mu veleval, to deputacijo s kratko besedo odpraviti. Al ni bilo tako; Viktor Emanuel je poslance iz papeževih dežel

skor ravno tako sprejel kakor toskanske, parmiške in modeneške; rekel jim je namreč, da se zahvaluje za želje, ki so mu jih razodeli; kot katolišk vladar bo zmiraj visoko in zvesto spoštovanje do najvišje cerkve ohranil; kot lašk vladar pa mora spomniti, da je Evropa stan njih že zdavnej v prevdark vzela in hitro in zdatno pomoč za blagor njih nasvetovala. „Rad sprejmem — je kralj sklenil — Vaše želje, in močán po pravicah, ktere mi izročujete, se bom potegnil za Vašo reč pri velikih vladah. Le zaupajte cesarju Napoleonu, ki bo začeto veličansko delo, da bo Italija spet vstala, gotovo tudi doveršil“. — Važna novíca je tudi ta, da mora cesar Napoleon bivšemu sardinskemu ministru Cavour-u spet dober biti, ker je bil več dní v Biaricu pri Napoleonu, in se spet zlo govorí, da pride na svoje mesto za ministra nazaj.

Iz Benetk. 1. dan prihodnjega mesca stopi Beneško z Mantovo vred iz obsednega stanú, v kterem le vojaške oblasti zapovedujejo, in civilne gosposke bojo spet nastopile svoje opravila.

Iz Milana. Dan na dan vozijo vozovi in tovorijo mule živež za francozke vojake le-sem; vsi magazini zo že tako polni, da več kakor teh 60,000 Francozov, ki so zdaj v Lombardii, bi imelo leto in dan živeža dovelj. Vidi se iz tega, da Francozi ne mislijo sveta spolniti, ki ga je unidan Mazzini v drugem pismu Napoleonu dal, rekši, naj se verne zdaj iz Laškega domú, ker je po svojih lastnih besedah „nalogo svojo doveršil v Italii“.

Iz Rima. Svetemu očetu papežu, ki so tako nevarno zboleli, da so se s sv. zakramenti za umirajoče previditi dali, je spet toliko odleglo, da so se 25. dan t. m. na mostovžu vatikana enmalo sprehajali. Vsi zdravniki so enih misel, da žalostne novíce, kterih čedalje več zvejo iz svojih puntarskih dežel, so jim res pravi strup. Kakor v Bergamu tako so tudi v Kantu obhajali unidan vstajniki spomín domoljubov, ki so za osvobodenje Italije krí prelili; na vélikem tergu so napravili štatvo, ki je predstavljala Italijo, s sledečim nadpisom: „Kadar bo Rim Herodoževo krono z glave djal, in si Kristusovo krono na njo posadil, bo laška dežela svobodna“. Da take prigodbe ne pospešujejo zdravja sv. očetu, je lahko razumeti.

Iz Švajca. Iz Berna 22. sept. Princ Napoleon je le-sem prišel, pa se bo kmali v Zürich podal.

Iz Francozkega. Iz Pariza. Vladni časnik „Moniteur“ je oklical razglas zavolj tiskarne postave. Vse je mislilo, da bo cesar Napoleon dovolil časnikom večjo prostost in da bojo smeli saj nekoliko čez vojnice ojstrega regimenta stopiti. Al omenjeni razglas jim je potlačil vse njih upanje, ker ob kratkem pravi, da svobodna beseda in pa Napoleonovo cesarstvo ste dve reči, ki si ne morete rok podati.

— Iz Avignona 12. sept. Papeževo poslopje, lepo hišo, ktero so poprej deloma za ječo rabili, popravljajo sedaj in kmali bo spet stala v svojem prejšnem lipšu. Pravijo, da bi utegnili sv. očeta papeža sem vzeti, ako bi se prekucije na Rimskem tako širile, da bi treba bilo, da bi papež zapustil svojo deželo.

Iz Angležkega. V Londonu je bil preteklo saboto ministerski zbor, v kterem se je sklenilo, da se zoper Kitajce ne bo tako dolgo nič gotovega počelo, dokler ne pridejo nove depeše. Pred mescom suščom se ne dá v severni Kini nobena vojska začeti. — Veliko se govorí od tega, da si bote angležka in francozka vlada se zdaj spet o laških zadevah bolj edini, kar so bili njuni ljudjé skupaj od Kitajcov tepeni.

Iz Rusije. Iz Petrograda 19. sept. General Bariatinski, ki je Šamyl-a vjel in Kavkaz spet Rusom pridobil, oklicuje, da bo Kavkaz v 4 okrajne razdeljen in v vsakem bo začasno vladarstvo postavljeno. — Jutri bo pervi carov sin, ker je dosegel polnoletnost, navadno prisego storil; velike svečanosti se bojo obhajale careviču-nasledniku na čast. — Zastran Šamyl-a — Mahomeda II. — pišejo rusovski časniki tako-le: „Kdor spoštuje svojega sovražnika, spoštuje sam sebe. Nihče, najmanj pa tisti hrabri sinovi naše domovine, ki so se ž njim vojskovali, ne bojo Šamyl-u — leta 1797 v Aul Himri rojenemu profetu — odrekli slave, da je pravi junak, ki je od leta 1824 vse vagal za svobodo svoje domovine. Da! pokažimo mu zdaj, čeravno smo ga zmagali, da spoštujemo njegovo nesrečo“. Šamyl-a so pripeljali že v Petrograd in mu za zdaj stanovanje dali na tavriškem vertu; car Aleksander je ukazal z vso spodobnostjo ž njim ravnati.

Iz Turškega. V več časnikih se je bralo te dní, da so na Turškem zasledili zarotbo zoper življenje sultanovo, — da na čelu te zarote stojí paša albanski, in da so 200 zarotnikov že zaperli, med kterimi je tudi mnogo turških vojakov. Telegrafno pismo iz Carigrada 23. sept. pa pravi, da ta novica ni po vsem resnična; res je, da so zasledili zaroto, al nje namen ni bil sultana umoriti, ampak le punt napraviti; blizo 40 zarotnikov so zasačili, ki so večidel Čerkesi in Kurdi. Sliši se namreč od več strani, da so Turki stare korenine zlo nevoljni na sultana zavoljo patenta (hat-humayum-a), ki ga je 18. februarja 1853 krištijanom dal in ga zdaj sultanova vlada dogotoviti hoče. Morebiti je omenjena zarota v kaki zvezi s tem.

— Kakor se sliši, bo sultan patent (ferman), ki določuje kneza Kuza za „hospodarja moldavo-vlaškega,“ poslal v Moldovo in Vlahijo, ker s tem hoče poterditi, da Moldava in Vlahija niste ena dežela, ampak le za zdaj pod enim gospodarjem.

Loterijne srečke:

V Gradcu	21. septembra 1859:	17.	12.	62.	4.	9.
na Dunaji		21.	79.	60.	39.	17.

Prihodnje srečkanje v Gradcu in na Dunaji bo 5. oktobra 1859.

Žitna cena

v Ljubljani 24. septembra 1859.

Vagàn (Metzen) v novem dnarji: pšenice domače 4 fl. 96. — banaške 5 fl. 25. — turšice 3 fl. 93. — soršice 4 fl. 6. — reži 3 fl. 23. — ječmena 2 fl. 90. — prosa 3 fl. 30. — ajde 3 fl. 35. — ovsa 2 fl. 10.

Kursi na Dunaji

24. septembra 1859. **v novem denarji.**

Deržavni zajemi ali posojila.		Druge obligacije z lotrijami.	
5% obligacije od leta 1859 v novem dnar. po 100 g. g.	68.50	Kreditni lozi po g. 100 . g.	97.50
5% nar. posojilo od l. 1854 „	79.40	4½% Teržaški lozi po 100 „	124.—
5% metalike . . . . „	73.50	5% Donavske parabrodske po g. 100 . . . „	102.50
4½% „ . . . . „	64.—	Knez Esterhazy. po g. 40 „	81.—
4% „ . . . . „	57.—	Knez Salmove po g. 40 „	40.—
3% „ . . . . „	43.50	Knez Palfyove po g. 40 „	35.75
2½% „ . . . . „	37.25	Knez Claryove po g. 40 „	37.25
1% „ . . . . „	14.—	Knez St. Genoisove po g. 40 „	36.—
Obligacije zemlišn. odkupa. (po 100 gold.)		Knez Windischgräz. po g. 20 „	24.25
5% dolnjo-avstrijanske g.	93.—	Grof Waldsteinove po g. 20 „	26.50
5% ogerske. . . . . „	72.75	Grof Keglevičeve po g. 10 „	14.50
5% horvaške in slavonske „	71.—	**Denarji.**	
5% krajnske, štajarske, koroške, istrijanske . „	84.—	Cesarske krone . . . g.	16.40
Deržavni zajemi z lotrijami		Cesarski cekini . . . „	5.68
Zajem od leta 1834 po 250 „	330.—	Napoleondori (20 frankov) „	9.56
„ „ „ 1834 petink. „	330.—	Souvraindori . . . . „	16.50
„ „ „ 1839 . . . „	118.50	Ruski imperiali . . . „	9.75
„ „ „ 1839 petink. „	114.50	Pruski Fridrikdori . . „	10.10
4% narodni od leta 1854 „	109.75	Angleški souvraindori . „	12.—
Dohodkine oblig. iz Komo „	15.50	Louisdori (nemški) . . „	9.75
		Srebro (ažijo) . . . . „	19.25

Odgovorni vrednik: Dr. Janez Bleiweis. — Natiskar in založnik: Jožef Blaznik.